

І. В. Хохлова

здобувач

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
кафедра правознавства

вул. Ватутіна, 1, корп. 8, Луганськ, 91034, Україна

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В статті розглядається адміністративна відповідальність за порушення права громадян на здобуття вищої освіти. Розкривається сутність таких понять, як «відповідальність», «адміністративна відповідальність», «адміністративне стягнення», «адміністративне правопорушення», «види адміністративних стягнень» та «суб'єкт правопорушення».

Ключові слова: адміністративна відповідальність, права громадян, вища освіта, адміністративне правопорушення.

Формування демократичного суспільства в Україні, еволюційні процеси у сфері адміністративної відповідальності, які зараз відбуваються у суспільстві, прагнення України до інтеграції в Європейську спільноту обумовлюють потребу створення та прийняття нового для національного права законодавства, що буде адекватно передбачати відповідальність за вчинення адміністративних проступків у різних сферах, в тому числі за порушення забезпечуваних державою прав і свобод людини та громадянина. Відзначимо, що питання адміністративної відповідальності осіб за порушення забезпечуваних державою прав і свобод людини та громадянина має довгу історію, але при цьому і на даний момент залишається дискусійним. Статус дискусійного йому надають норми вітчизняного законодавства, які роблять можливим різнобічний розгляд особливостей адміністративної відповідальності особи за скоєння правопорушення у певній сфері.

Питання адміністративної відповідальності за порушення права громадян на здобуття вищої освіти розглядалося у працях таких науковців: Скакун О. Ф., Алексеев С. С., Гончарук С. В., Коваль Л. В., Овсянко Д. І., Битяк Ю. П., Зуй В. В., Додін Є. В., Ківалов С. В. та інших. Але на даний час існує значна кількість проблемних питань у цій сфері, тому вважаємо за доцільне ретельно розглянути дане питання.

Метою цієї статті є розкриття поняття адміністративної відповідальності і виокремлення її особливостей при порушенні прав громадян на здобуття вищої освіти. Також автором ставиться завдання охарактеризувати проблемні питання у даній сфері та сформулювати шляхи їх вирішення. Для досягнення поставленої мети варто розкрити зміст понять «адміністративна відповідальність», «адміністративне правопорушення», «адміністративне стягнення», «суб'єкт правопорушення».

Основні риси адміністративної відповідальності виявляються в тому, що: підставою для її настання є адміністративний проступок; вона реалізується за умов невідлеглих; існує велика кількість уповноважених органів (посадових осіб), що накладають адміністративні стягнення; порядок накладання адміністративних стягнень визначається нормами адміністративного права [2, с. 428].

На нашу думку, під адміністративною відповідальністю слід розуміти різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій — адміністративних стягнень.

Метою юридичної відповідальності, що є загальною для всіх видів відповідальності, є покарання за правопорушення і, що, найважливіше, запобігання останнім. Роль адміністративної відповідальності в системі юридичної відповідальності є надзвичайно важливою, насамперед, тому, що вона виникає як наслідок відносин держави і громадянина. Водночас, у контексті забезпечення права громадян на здобуття вищої освіти необхідно відмітити, що даний вид суспільних відносин (відповідальність за недотримання норм законодавства у сфері освіти) виникає не між державою і конкретним громадянином, а між державою та представниками (власниками) навчального закладу. Тому, на думку автора, необхідно шляхом внесення змін до законодавства зробити суб'єктом адміністративної відповідальності не лише фізичних, а і юридичних осіб.

Адміністративна відповідальність є одним із найважливіших методів державної діяльності і має забезпечувати належне виконання завдань та функцій держави, надійну охорону відповідних суспільних відносин. Реалізація заходів адміністративної відповідальності повинна ґрунтуватися на якнайсуворішому додержанні принципів гуманізму, законності, соціальної справедливості тощо [3, с. 3].

Але, незважаючи на це, під час дослідження стану забезпеченості права громадян на вищу освіту за допомогою адміністративного законодавства, автор дійшов висновку, що воно практично не передбачає відповідальності за порушення права громадян на вищу освіту. Це є необґрунтованим та нелогічним, значним недоліком законодавства, оскільки саме адміністративне право як галузь права України значною мірою регулює відносини у сфері здобуття громадянами права на вищу освіту.

Так, Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить норм, які прямо передбачають відповідальність за порушення права на здобуття вищої освіти. У той же час, адміністративна відповідальність регулюється багатьма нормативними актами різної юридичної сили, які в сукупності складають законодавство про адміністративні правопорушення.

Отже, які нормативні акти містять норми про відповідальність за порушення права на здобуття вищої освіти?

Під час аналізу законодавства автор дійшов висновку: вимоги до суб'єктів, що надають вищу освіту в Україні, є, а відповідальності за не-

дотримання цих вимог майже не існує. Норми, які передбачають відповідальність посадових осіб і (або) представників вищого навчального закладу за порушення встановлених законом правил та обов'язків, містяться, передусім, у Кодексі України про адміністративні правопорушення [4].

Так, стаття 166–3 даного Кодексу передбачає відповідальність за дискримінацію підприємців органами влади і управління. Стаття 165–2 КУпАП передбачає відповідальність за порушення порядку формування та застосування цін і тарифів, що стосується як приватних, так і державних вищих учбових закладів. Стаття 184–1 КУпАП передбачає відповідальність за неправомірне використання державного майна. Стаття 204 КУпАП передбачає відповідальність за порушення посадовими особами вищих навчальних закладів (зокрема), незалежно від форм власності, у тому числі іноземних суб'єктів господарської діяльності, що діють на території України, порядку прийняття на навчання. Стаття 156–1 КУпАП забезпечує захист прав осіб, які отримують вищу освіту, виступають споживачами на ринку надання освітніх послуг. Стаття 164–14 КУпАП також покликана захищати державні інтереси у фінансово-бюджетній сфері і передбачає адміністративну відповідальність за порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти без застосування визначених законом процедур; застосування процедур закупівлі з порушенням законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти, оцінку пропозицій конкурсних торгів (кваліфікаційних пропозицій) не за критеріями та методикою оцінки для визначення найкращої пропозиції конкурсних торгів (кваліфікаційної пропозиції), що міститься у документації конкурсних торгів (кваліфікаційній документації), укладення з учасником, що став переможцем торгів, договору про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти за цінами і обсягами, які не відповідають вимогам документації конкурсних торгів (кваліфікаційної документації); неоприлюднення або порушення порядку оприлюднення інформації щодо закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти відповідно до вимог законодавства, неподання в установленому порядку звіту про результати здійснення процедури закупівлі товарів, робіт і послуг, відображення недостовірних відомостей у звіті про результати здійснення зазначеної процедури; непроходження навчання чи підвищення кваліфікації з питань організації та здійснення процедур закупівель відповідно до вимог закону; ненадання інформації, документів та матеріалів у випадках, передбачених законом.

Як вже зазначалося, притягнення до адміністративної відповідальності можливо тільки в результаті вчинення адміністративного проступку. Тому варто детальніше розглянути поняття «адміністративного проступку» і його відмінності від «злочину». Поняття адміністративного правопорушення (проступку) міститься у ст. 9 КУпАП і розглядається як протиправна, вина (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка загрожує громадському порядку, власності, правам і свободам громадян, встановленому порядку управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [1]. Слід зазначити, що поняття «адміністративного проступку»

і «адміністративного правопорушення» частина вчених вважають тотожними і вживають в одному значенні, а інші — розглядають адміністративний проступок як особливий різновид адміністративного правопорушення [5, с. 31; 6, с. 40–41; 7, с. 20–24].

Ознаками адміністративного правопорушення є діяння, протиправність, суспільна небезпека, винність, караність.

Адміністративне правопорушення відрізняється від злочину, в першу чергу, органом юрисдикції, для першого — це органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, суди тощо (всього понад 40 суб'єктів), для злочинів — лише суд. Ступінь суспільної небезпеки адміністративного правопорушення менший, ніж злочину. Юридичні наслідки притягнення до кримінальної відповідальності — судимість. Якщо особа, піддана адміністративному стягненню, протягом року від дня закінчення виконання стягнення не вчинила нового адміністративного правопорушення, ця особа вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню. Мета покарання за адміністративний проступок — виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами, кримінального — обмеження прав і свобод засудженого, виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Реалізація адміністративної відповідальності при отриманні громадянами вищої освіти полягає у накладенні певних видів адміністративних стягнень, особливих за змістом і відмінних від заходів дисциплінарного впливу, кримінального покарання і майнової відповідальності. Види адміністративних стягнень (т. 24 КпАП): 1) попередження; 2) штраф; 3) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; 4) конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; 5) позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання); 6) виправні роботи; 7) адміністративний арешт [4].

Чому ж існує така велика кількість проблемних питань у сфері адміністративної відповідальності за порушення прав громадян на здобуття вищої освіти? На думку автора, відповідей на це питання може бути дві.

Перша — це недоліки законодавства, прогалини у ще молодому, не до кінця сформованому українському законодавстві.

Друга — це прагнення законодавця на шляху до ринкових відносин до мінімуму звести імперативний вплив на ті суспільні відносини, де це можливо.

Ми схилиємось більше до першого варіанту відповіді, оскільки навіть мінімальна, але все ж певна відповідальність повинна існувати. Адже це є одним із найбільш дієвих способів підтримувати та забезпечувати правомірні суспільні відносини у сфері здобуття громадянами вищої освіти.

Хоча, і такий спосіб їх забезпечення, як позбавлення вищого закладу ліцензії, теж є досить ефективним.

Отже, адміністративна відповідальність за порушення права громадян на освіту — це засіб захисту суспільних відносин у сфері забезпечення права громадян на освіту через накладення уповноваженими на те органами (посадовими особами) на громадян та посадових осіб за порушення права на освіту адміністративних стягнень на підставі та у порядку, передбачених законом [8, с. 279].

Також необхідно звернути увагу на те, що закон (зокрема закон України «Про вищу освіту») надає широкі повноваження у сфері реалізації громадянами права на вищу освіту органам влади на місцях. Закріплення за органами місцевого самоврядування повноважень щодо прийняття рішень з адміністративною санкцією обумовлено тим, що на місцях виникає необхідність врегулювання загальнообов'язковими правилами певних відносин, які мають тимчасовий або місцевий характер, із застосуванням до їх порушників заходів адміністративного впливу.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що:

1) адміністративна відповідальність за порушення права громадян на здобуття вищої освіти в Україні передбачена не лише Кодексом України про адміністративні правопорушення, а й іншими нормативними актами;

2) загалом система адміністративних деліктів у сфері, що вивчається, є недосконалою та потребує поглиблення та кодифікації;

3) актуальним для забезпечення права громадян на здобуття вищої освіти є визнання суб'єктом адміністративного правопорушення не лише фізичної, а і юридичної особи;

4) необхідно надати органам місцевої влади більш широкі повноваження та детальніше врегульовані законодавством можливості щодо притягнення винних у порушенні законодавства про освіту суб'єктів до відповідальності.

Література

1. Духно Н. А., Ивакин В. И. Понятие и виды юридической ответственности // Государство и право. — 2000. — № 6. — С. 12–17.
2. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1: Загальна частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). — К. : Юрид. думка, 2004. — 584 с.
3. Адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / за заг. ред. А. Т. Комзюка. — 2-е вид., перероб. і доп. — Харків : Ун-т внутр. справ, 2000. — 112 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1984. — Додаток до № 52. — Ст. 1122.
5. Лунев А. Е. Административная ответственность за правонарушения. — М. : Госюриздат, 1961. — 187 с.
6. Бахрах Д. Н. Административное право. — М., 1996. — 368 с.
7. Бондарь Н. С. Должностное лицо — административно-правовой статус // Изв. вузов. Правоведение. — 1987. — № 4. — С. 20–24.
8. Лазарева Н. С. Адміністративна відповідальність у системі юридичних засобів забезпечення права громадян на освіту // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ : збірник наукових праць. — 2005. — № 3 (22). — С. 279–286.

І. В. Хохлова

Восточноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
кафедра правознавства
ул. Ватутина, 1, корп. 8, Луганськ, 91034, Україна

**АДМИНИСТРАТИВНА ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ
ПРАВ ГРАЖДАН НА ПОЛУЧЕНИЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Резюме

В статье рассматривается административная ответственность за нарушение права граждан на получение высшего образования. Раскрывается сущность таких понятий, как «ответственность», «административная ответственность», «административное взыскание», «административное правонарушение», «виды административных взысканий» и «субъект правонарушения». На основании анализа административной ответственности за нарушение права граждан на получение высшего образования определены основные проблемы и сформулированы основные пути их решения.

Ключевые слова: административная ответственность, права граждан, высшее образование, административное правонарушение.

I. V. Khokhlova

East Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl,
The Department of Law
Vatutina str., 1, 8, Lugansk, 91034, Ukraine

**ADMINISTRATIVNA VIDPOVIDALNIST FOR PORUSHENNYA
RIGHT TO GROMADYAN ZDOBUTTYA VISCHOI OSVITI**

Summary

The article deals with administrative responsibility for violation of the rights of citizens to receive higher education. The essence of such concepts as «responsibility», «administrative responsibility», «administrative punishment», «administrative infraction», «types of administrative penalties» and «the subject of the offense.» Based on analysis of administrative responsibility for violation of the rights of citizens to receive higher education, identifies key issues and formulated the basic solutions.

Key words: administrative responsibilities, rights citizen, higher education, an administrative offense.